

mgr inż. Agnieszka Joanna Stacherzak
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Wydział Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji
Katedra Gospodarki Przestrzennej

Streszczenie

Przedstawiona rozprawa doktorska podejmuje temat przemian obszarów wiejskich na tle transformacji ustrojowej Polski ze szczególnym uwzględnieniem środowiska przyrodniczego. Wszelkie działania podejmowane w przestrzeni, a szczególnie w przestrzeni wiejskiej, ostatecznie wywierają mniejszy czy większy wpływ, pośrednio lub bezpośrednio, na środowisko przyrodnicze. Opracowanie ukazuje przemiany polskiej wsi w aspekcie funkcjonalnym, przemiany w zakresie struktury i powierzchni gospodarstw rolnych i ich produkcji oraz analizuje działania w zakresie uruchomienia mechanizmów ochronnych państwa przed nadmiernym wykupem i przepływem ziemi rolnej na cele nierolnicze.

Głównym celem podjętych badań jest określenie kierunków i zakresu przemian mających miejsce na obszarach wiejskich w związku z przebudową państwa polskiego i transformacją systemową. Przemiany te oddziałują na otaczającą nas przestrzeń, w tym na wykorzystanie terenu, rozwój funkcji pozarolniczych na obszarach wiejskich i przepływ ziemi rolnej na cele nierolnicze. Sytuacja polskiego rolnictwa ma ogromny wpływ na utrzymanie produkcji roślinnej i zwierzęcej na obszarach wiejskich, a pośrednio na utrzymanie rolniczego charakteru obszarów wiejskich. W pewnym stopniu przyczynia się do zachowania walorów przyrodniczych polskiej wsi i do wyboru drogi rozwoju zrównoważonego.

Zestawione w cyklu artykuły zawierają cele cząstkowe prowadzące do weryfikacji postawionych hipotez badawczych: H1: W badanym okresie 1996 – 2016, większość analizowanych rejonów (gmin wiejskie i miejsko-wiejskie) utraciło funkcję rolniczą na rzecz funkcji przemysłowej; H2: rejony przemysłowe (gminy wiejskie i miejsko-wiejskie), po okresie załamania produkcji w latach 90' XX w., w roku 2016 odzyskały potencjał gospodarczy wpływając na obniżenie stopy bezrobocia w gminach; H3: zjawisko land grabbing stanowi istotne zagrożenie w Polsce ze względu na stosunkowo duże zainteresowanie nabyciem ziemi rolnej (gruntów rolnych) przez obcokrajowców oraz deweloperów; H4: interwencjonizm państwa polskiego oddziałuje na wstrzymanie przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich i przepływ ziemi rolnej (gruntów rolnych) na cele nierolnicze.

W wyniku prowadzonych badań określono przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Dolnego Śląska, a także ustalono trendy zachodzących zmian w powierzchni gruntów rolnych

oraz w strukturze powierzchniowej i ilościowej gospodarstw rolnych, dokonano również charakterystyki i wskazano dynamikę zmian w produkcji podstawowych roślin uprawnych. W badaniach przybliżono zasady interwencjonizmu państwa polskiego w sprzedaży ziemi rolnej na tle innych państw Europy Środkowowschodniej oraz zaprezentowano skutki, jakie niesie ze sobą aktywna polityka państwa w zakresie ograniczania nadmiernej koncentracji oraz wykorzystania ziemi na cele pozarolnicze.

Analizy ujawniły, że na obszarach wiejskich utrzymuje się stała tendencja odchodzenia od działalności rolniczej i podejmowania działań na rzecz rozwoju, wzmocnienia lub ożywienia nowych funkcji. Badania potwierdziły hipotezę H1 - w badanym okresie 1996 – 2016, większość analizowanych rejonów utraciło funkcję rolniczą na rzecz funkcji przemysłowej. W regionie ma miejsce postępujący i ciągle utrwalający się proces zanikania funkcji rolniczej jako funkcji wiodącej. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej w latach 1996-2005 miała istotne znaczenie w utrzymaniu rolniczej funkcji gminy, ale tylko w obliczu załamania innych funkcji. Obecnie proces przemian funkcjonalnych jest dalece posunięty, co ma istotny wpływ na wzrost przepływu ziemi rolnej na cele nierolnicze i kurczenie się powierzchni biologicznie czynnej. Gminy osiągnęły już etap przejścia z funkcji rolniczej w kierunku przemysłowej, jednak nie wykorzystują w pełni potencjału turystycznego. Można również potwierdzić hipotezę H2: rejony przemysłowe, po okresie załamania produkcji w latach 90' XX w., odzyskały potencjał gospodarczy wpływając na obniżenie poziomu bezrobocia w gminach w roku 2016. Na podstawie przeprowadzonych badań trudno potwierdzić Hipotezę 3 (H3). Zabiegi prawno – organizacyjne z pewnością ograniczają problem wykupu ziemi w celach spekulacyjnych, jednak cały czas obowiązują przepisy ograniczające sprzedaż ziemi rolnej obcokrajowcom. Prowadzone badania potwierdziły Hipotezę 4 (H4), zakładającą, że interwencjonizm państwa polskiego oddziałuje na wstrzymanie przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich i przepływu ziemi rolnej na cele nierolnicze. Zablokowanie sprzedaży dużych powierzchniowo nieruchomości rolnych wyeliminowało zakup gruntów rolnych w celach spekulacyjnych, w tym w celu szybkiej zmiany funkcji i zbycia ze znacznym zyskiem.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich, ograniczanie przepływu ziemi rolnej na cele nierolnicze, interwencjonizm państwa w nabywaniu ziemi rolnej

M.Sc. Eng. Agnieszka Stacherzak
Wrocław University of Environmental and Life Sciences
The Faculty of Environmental Engineering and Geodesy
Department of Spatial Economy

Abstract

The presented doctoral dissertation discusses the problem of changes in rural areas in the context of political transformations in Poland with particular emphasis on natural environment. All activities carried out in space, and primarily in rural space, ultimately exert a lesser or greater indirect and direct impact on the natural environment. The study presents transformations of Polish rural areas in terms of functionality, the changes in structure and area of farms and their production, and also analyses the activities carried out in the field of activating state intervention mechanisms against excessive buy out and the transition of agricultural land for non-agricultural purposes.

The primary purpose of the conducted research is to determine the directions and scope of changes occurring in rural areas in connection with the reconstruction of Polish state and its systemic transformations. These changes affect the surrounding space, including land use, development of non-agricultural functions in rural areas and the transition of agricultural land for non-agricultural purposes. The situation of Polish agriculture has a huge impact on maintaining plant and animal production in rural areas, and indirectly on preserving the agricultural character of rural areas. To some extent, it contributes to the preservation of natural values found in Polish countryside and to the sustainable development path.

The articles presented in the series cover sub-goals facilitating the verification of the following research hypotheses: H1: in the analysed period, 1996 – 2016, most of the studied regions (rural and urban-rural municipalities) lost their agricultural function at the expense of the industrial function; H2: industrial areas (rural and urban-rural municipalities), after the period of production slump in the 90s of the 20th century, regained their economic potential in 2016 causing unemployment rate reduction in municipalities; H3: land grabbing phenomenon constitutes a significant threat in Poland due to the relatively high interest in the purchase of land property (agricultural land) by foreigners and developers; H4: interventionism of Polish state results in abandoning the functional changes in rural areas and the transition of land property (agricultural land) for non-agricultural purposes.

As a result of the conducted research, the functional changes of rural areas in Lower Silesia region were identified and the trends of changes in the area of agricultural land and also in the

surface and quantity structure of farms were determined. In addition, the dynamics of changes in the production of basic crops was characterized. Moreover, the research covered the principles of government intervention in selling agricultural land against the background of other Central and Eastern European countries and the effects of active state policy in limiting excessive concentration and using land for non-agricultural purposes.

The analyses revealed the ongoing tendency in rural areas of abandoning agricultural activities and taking measures to develop, strengthen or revive new functions. The research confirmed H1 hypothesis – in the analysed period 1996 – 2016 the majority of the studied areas lost their agricultural function in favour of the industrial one. The region is characterized by the progressive and continuously strengthening process of the agricultural function decline as the leading function. The quality of agricultural production space in the years 1996 – 2005 was of great importance in maintaining the agricultural function of the municipality, but only in the situation of other functions declining. Currently, the process of functional changes is highly advanced, which has a significant impact on an increased agricultural land transition for non-agricultural purposes and the reduction of biologically active areas. Municipalities have already reached the transition from their agricultural function to an industrial one, however, they do not take full advantage of their tourist potential. It is also possible to confirm H2 hypothesis: industrial regions, after the period of production downturn in the 90s of the 20th century restored their economic potential by reducing the level of unemployment in municipalities in 2016. Based on the conducted research, it is difficult to confirm Hypothesis 3 (H3). Legal and organizational procedures certainly limit the problem of land purchase for speculative purposes, however, regulations restricting the sale of agricultural land to foreigners are still in force. The conducted research confirmed Hypothesis 4 (H4) assuming that the interventionism of Polish state results in abandoning the functional changes in rural areas and the transition of agricultural land for non-agricultural purposes. Blocking the sale of large-area agricultural properties has eliminated the purchase of agricultural land for speculative purposes, including the rapid function change and sale at a considerable profit.

Key words: rural areas, functional changes of rural areas, limitation of agricultural land transition for non-agricultural purposes, state interventionism in the acquisition of agricultural land